

TREBALL DE LA COMISSIÓ D'ÈTICA DE L'AAC PER A L'ELABORACIÓ D'UN CODI DEONTOLÒGIC

M. Assumpta Rodon i Valls

*Directora de l'Arxiu de la Diputació de Barcelona i
membre de la Comissió de Deontologia de l'AAC*

La junta de l'AAC m'ha encarregat la ponència que ha de tancar la sessió d'aquesta jornada dedicada a l'estudi i al debat de l'ètica professional de l'arxivier.

Ignoro si el president ha pensat en la meua persona per dirigir-vos la paraula pel fet que, ben aviat, seré la degana del nostre col·lectiu, o bé ho ha fet mesurant l'experiència professional de qui us parla que, pel cap baix, porta més de 25 anys dedicada a l'arxivística dintre de l'Administració. Però tant si és per una cosa, com per l'altra vol dir que el factor experiència ha motivat que en aquest moment formi part de la comissió d'ètica professional i que ara em trobi aquí intentant d'explicar-vos el que ha fet, fins al dia d'avui, aquesta comissió encarregada d'elaborar un codi per als arxiviers de la nostra associació.

La primera notícia que vàrem tenir de la necessitat d'un codi deontològic unificador per als arxiviers d'arreu del món, va sorgir en les sessions del XII Congrés Internacional del CIA/ICA, celebrat a Mont-real el setembre de 1992.

En el marc del congrés es va exposar, en línies generals, la necessitat d'elaborar un codi deontològic vàlid per a tots els professionals de l'arxivística d'arreu del món. L'objectiu d'aquest codi està clarament exposat en el pròleg del text que ens ha arribat i que literalment diu així: "L'objectiu d'aquest codi és proporcionar als arxiviers unes normes de conducta d'alt nivell, sensibilitzar els membres de la professió sobre aquestes regles, recordar als arxiviers experimentats les seves responsabilitats professionals i inspirar confiança en la professió".

En la sessió de Mont-real es van posar las bases per iniciar l'elaboració d'aquest codi amb el nomenament d'una comissió encarregada d'elaborar un primer text del que haurà d'ésser el codi internacional. Aquest text es va fer arribar a totes les associacions de professionals que integren l'SPA, l'abril de 1993, perquè el col·lectiu d'arxiviers de cada país hi fes les esmenes i els comentaris que creguéu pertinents a fi d'obtenir un text consensuat per tota la professió.

Un segon text, amb les esmenes rebudes, s'ha comentat i debatut en dues reunions internacionals: la primera a Mèxic, en el marc de la reunió de la CITRA; i la segona a la ciutat de Reïnes, assemblees en les quals s'ha procurat d'aconseguir el màxim de consens entre tots els representants de les diferents associacions d'arxiviers que integren l'SPA.

La junta de l'AAC, en la sessió del proppassat dia 23 de novembre, va decidir de crear una comissió encarregada d'estudiar el text que la CIA/SPA li va fer arribar en el marc del procés d'elaboració del codi deontològic internacional, a fi de poder-hi aportar la nostra opinió, ja que se'ns donava aquesta oportunitat. Aquesta comissió, com ja sabeu, està integrada pel nostre president Josep Mates, Marc Taxonera, Montserrat

Canela, Elena González, Montserrat Condominas, Sabí Peris, Montserrat Carreras, Lluís Esteve Caselles i qui us parla.

La comissió es va constituir el 13 de desembre de 1993, a fi d'analitzar i comentar el text proposat per la CIA/SPA, al qual s'han aportat i formulat les propostes següents:

- Article 2.3. Fer constar la necessitat d'evitar la contraposició entre els termes arxiver i gestor de documents.

- Article 2.4. Canviar el terme microformes pel més ampli de suports de substitució.

- Article 2.7. Insistir en la necessitat de seguir el criteri de prioritzar els instruments de descripció de caràcter general abans que els concrets.

- Article 5.6. S'ha remarcat la necessitat que l'arxiver no ha de consentir acceptar pressions de persones alienes a la professió en les seves pràctiques professionals.

- Article 6.1. Expressar la necessitat de col·laboració activa entre col·legues i entre centres, a més de remarcar la idea de procurar d'evitar conflictes.

- Article 6.1. Afegir-li la conveniència que els arxivers no ultrapassin, en la seva activitat professional, els límits de les funcions que els són pròpies, informant i col·laborant amb els professionals que s'ocupen d'altres àmbits del patrimoni cultural sempre que convingui.

- Demanar la inclusió d'un paràgraf que faci referència a la difusió cultural des dels arxius, o sigui la necessitat de transcendir, en algunes activitats, del públic especialitzat (investigadors, historiadors, etc.) i la potenciació de l'aprofitament del valor cultural del patrimoni documental per part de sectors amplis de la població. Article 3.2.

El codi deontològic català

Aquesta comissió, alhora que ha treballat en l'estudi del text proposat per la CIA/SPA, ha treballat també en la definició i elaboració del nostre propi codi deontològic, partint de la base de valorar l'oportunitat de disposar d'un text de referència, sobre quina ha d'ésser la conducta correcta dels professionals de l'arxivística en el nostre país, objectiu que, indubtablement, ha de repercutir favorablement en la normalització i reconeixement de la nostra professió.

Afirmaria, sense por d'equivocar-me, que la major part dels col·legues arxivers que avui no ens acompanyen, no ho fan perquè han pensat que no hi ha cap necessitat d'elaborar un codi deontològic per al nostre col·lectiu. Creuen que es tracta d'un element superflu per a un col·lectiu que exerceix una professió aparentment reglamentada, perquè la majoria dels arxivers en actiu, de moment, estem al servei de l'Administració.

El reglament de funcionaris de l'Administració local i el de l'estatal indiquen ben clarament els deures i les obligacions, tant pel que respecta a l'Administració com envers els administrats. Paral·lelament hi ha una sèrie de textos legals que marquen l'àmbit de l'actuació professional dels arxivers. Ara bé, el reglament dels funcionaris és estricte, però marca únicament unes normes de conducta molt generals; en realitat es tracta d'unes pautes dirigides a guardar l'ordre cívic, però no contempen aspectes professionals que caldria especificar sobre la conducta d'uns funcionaris de l'escala espe-

cial, com és el nostre cas. D'altra banda, la Llei d'arxius, la Llei del patrimoni, l'article 105 de la Constitució, la Llei de secrets oficials, etc. resulten, en ocasions, contradictòries i deixen l'arxiver indefens, confús i com a únic responsable de la seva actuació.

Aquesta situació d'indefensió es va posar de manifest en les III Jornades d'Arxivística, en les quals es va tractar de l'accés dels ciutadans a la documentació. En les conclusions d'aquelles jornades es demanava a l'Administració uns reglaments al respecte. Cal, doncs, que si l'Administració en aquest temps no ho ha fet, siguem nosaltres els que intentem d'apropar-nos a l'objectiu, mitjançant aquest codi deontològic que ha de repercutir favorablement en la confiança que ha d'inspirar la nostra actuació, tant a l'Administració com als particulars, i alhora ens donarà a tots una uniformitat de conducta.

Fins a avui, els arxivers hem obrat segons el nostre criteri i la nostra consciència. En ocasions, la vocació d'historiadors ens ha portat a protegir arxius enfront de pressions destructores d'aquells que per raons pràctiques o econòmiques pretenien destruir-los. Quants, dels més vells, no s'han sentit quixots lluitant per salvar els arxius d'aquells que, exercint el poder, es creien amb el dret de cremar-los o endur-se'ls perquè contenien informació del seu pas i de les seves actuacions en càrrecs públics, i es donava per entès que tenien un dret de propietat sobre la documentació? Quantes vegades ha estat la nostra professionalitat la que ens ha mogut a frenar la dispersió o la fragmentació d'un fons per motius de desacord polític o per rivalitats municipals?

Cal que tinguem ben clar que, el fet de no tenir un col·legi professional que recolzi les nostres actuacions particulars i ens aglutini professionalment fa més necessària l'obtenció d'un codi deontològic, que ens ha de donar un major prestigi i ens assegurarà un major respecte professional.

D'entre els aquí presents, alguns pensareu que no cal confeccionar un codi professional amb unes pautes de conducta tan bàsiques com el que pretenem, perquè ja les tenim assumides gràcies a l'educació que hem rebut; a la formació humanística que quasi tots tenim; a uns principis morals que, a uns més, a altres menys, ens han marcat des de la infància. Per tant, ja tenim clarament marcada una línia de conducta, la qual ara tan sols pretenem refermar. La majoria podrà pensar que el fet d'haver escollit la professió d'arxiver, i no una altra de més rendible, ja vol dir que som uns individus per naturalesa desinteressats. Una minoria, de malpensats, que de tot hi ha a tot arreu, poden dir que el fet de comptar amb un codi deontològic no frenarà els indignes de seguir cometent indignitats.

L'AAC vol elaborar per a tot el col·lectiu un codi deontològic amb unes pautes de conducta bàsiques, clares i molt concretes. No seran cap novetat, la majoria ja les té assumides, però cal reglamentar-les pensant en els joves que inicien el camí professional, els arxivers que treballen en el sector privat, els del món empresarial, els dels arxius particulars, tots aquells arxivers que treballen en àmbits fora del sector públic i que, per tant, no tenen cap reglament.

Creiem que hem arribat a un grau de professionalitat en el qual cal tenir unes normes de conducta consensuades, que ens han de servir, no tan sols de guia, sinó per donar-nos confiança i credibilitat en aquelles accions compromeses com les que, els que

portem anys en la professió, hem hagut d'afrontar sols i sota la nostra responsabilitat, i els més joves, no en tingueu cap dubte, un dia o un altre, us hi haureu d'enfrontar.

El codi que avui proposem no és un estudi filosòfic d'ètica, ni tampoc un manual de moral, és únicament una convergència dels valors morals amb el sistema jurídic establert. Volem aconseguir un model de referència on s'inclogui globalment el nostre ordenament jurídic i el dret professional.

Dins del dret professional, la deontologia és un element més, el qual no podem concebre de manera totalment autònoma, perquè forma part d'un conjunt legislatiu molt més ampli que és el dret públic i, per tant, s'ha de circumscriure dins dels límits que aquest marca, respectant per damunt de tot la llibertat.

Volem, doncs, que el nostre codi sigui, per damunt de tot, un instrument d'integració suplementari per a tots els professionals de l'arxivística.

Què ens ha de donar aquest codi ?

En primer lloc, ens ha de donar autonomia i força moral. En segon lloc, ens ha de donar uns punts bàsics de disciplina per garantir l'autonomia. En tercer lloc, ens ha de donar corporativisme, perquè el fet de reunir un grup de professionals sota unes mateixes regles de conducta i sota uns mateixos preceptes serà el mitjà que ens farà més solidaris.

La comissió encarregada de redactar les bases del nostre codi ha estudiat diferents codis professionals d'altres col·lectius. L'estructura bàsica de tots i cada un d'ells es fonamenta en unes regles ètiques que constitueixen la deontologia de la professió. En gran mesura, aquestes regles són comunes a totes les professions, ja que es basen en criteris de dignitat, solidaritat i bon exercici professional.

No hi ha dubte que entre unes professions i altres existeixen traços diferencials que exigeixen l'adequació, a cada activitat concreta, dels principis generals bàsics d'aquestes regles ètiques, com són: no causar danys o abstenir-se de conductes lesives per als interessos generals ni els particulars. Per aquesta raó es fa necessari d'establir punts que continguin, junt amb les normes ètiques de caràcter general, unes altres específiques adaptades a la nostra professió. Al meu entendre, l'exercici professional dels arxivers ha de quedar reflectit en els tres àmbits bàsics, estructurats en set capítols, en els quals s'ha de donar resposta a totes i cada una de les necessitats i situacions que ha de contemplar el codi.

Aquests set capítols són: 1. Exercici de la professió; 2. Secret professional; 3. Compra-venda de documents; 4. L'accés a la documentació; 5. Descripció dels fons; 6. Drets d'autor; 7. Tracte amb els investigadors i amb els col·legues. Per definir cada article d'aquests capítols us plantejaré, tot seguit, unes preguntes que responen a situacions concretes, i així podrem iniciar el debat al qual us convido a participar, ja que és necessari per a la comissió de recollir les vostres opinions i suggeriments, que es tindran en compte a l'hora de redactar el text definitiu que haurà d'ésser el nostre codi.

1. Bon exercici de la professió.

– Podem admetre interferències externes en l'exercici de la nostra professió?

- Es pot ser objectiu i imparcial en els processos de tria i eliminació de documents?
- Es pot sucumbir a pressions externes per desorganitzar o desmembrar un fons?
- Es poden conciliar sempre els interessos de la institució a la qual servim amb els dels ciutadans?
- Cal oposar-se a la total i sistemàtica reproducció dels fons per part d'universitats o organismes d'altres països perquè no sabem amb quins fins s'usaran?
- Som nosaltres els que hem de convèncer i buscar donants de fons documentals, o és missió de les institucions?
- Pot, l'arxiver, fer treballs d'investigació en els fons del propi arxiu on treballa?

2. *Secret*

- Pot l'arxiver trencar en alguna ocasió el secret professional?
- En benefici de la difusió de la informació, es poden imposar limitacions a la consulta, com per exemple retirar temporalment documents, protegir noms, tapar dates, escamotejar fórmules, sense destruir-los?
- Pel contrari, en benefici d'un major rigor històric d'interpretació, és millor en documents confidencials retirar-los de la consulta i esperar 50, 100 o 125 anys per fer-ho?
- En nom del procés de tria i eliminació de documents, es pot eliminar documentació reservada o compromesa?
- Per afany de protagonisme o notorietat, podem filtrar documents a mitjans de comunicació, no respectant els límits cronològics de consulta?
- S'ha de denunciar públicament la informació basada en un fons del nostre arxiu, quan s'ha publicat falsejada, fragmentada o deformada?
- Podem fer ús de la informació que custodiem en benefici propi?
- L'arxiver pot fer ús de la informació que posseeix en benefici de la institució per a la qual treballa o en detriment dels drets d'un col·lectiu de ciutadans, o a l'inrevés?

3. *Compra-venda*

- Pot l'arxiver comprar particularment fons documentals?
- És ètic que l'arxiver sigui col·leccionista de documents?
- És lícit que l'arxiver estigui relacionat amb el comerç de documents?
- És correcte que un arxiver, aprofitant-se dels seus coneixements, adquireixi documentació per al seu profit i no informi, o indiqui la conveniència de comprar-la a les institucions pertinents?
- Per completar un fons, és lícit adquirir documents provinents de comerç il·legal?

4. *Accés.*

- S'ha d'oposar l'arxiver a pressions o suggeriments partidistes que pretenguin impedir el lliure accés a la documentació?
- És procedent retirar documents de l'abast del públic adduint deteriorament per l'ús, sense buscar materials de substitució?
- En nom de la llibertat d'accés, és correcte exposar la documentació a l'abast del públic fins a posar-la en perill?
- Pot l'arxiver oposar-se a restriccions en l'accés a la documentació? En quins casos?

5. *Descripció dels fons.*

- En iniciar un treball de descripció, s'ha d'anar sempre del general al concret?
- És pot ser sempre objectiu i imparcial en la descripció d'un fons?
- És ètic elaborar els elements de descripció d'unes sèries documentals que prestigi l'arxiver, en detriment d'aquelles que han d'ésser més consultades?
- En iniciar un treball de descripció, quin instrument ha de tenir prioritat, el general de tot el fons o bé el d'una secció per interessant que pugui resultar?

5. *Tracte amb els investigadors.*

- Es pot deixar d'atendre els investigadors valorant com més propi de l'arxiver el treball d'inventari i catalogació?
- És lícit fer distincions entre els investigadors en documents d'accés restringit?
- És ètic donar un tracte diferencial entre l'investigador professional i l'investigador novell?
- Podem passar per alt que dos investigadors treballin un mateix tema?
- És missió nostra orientar l'investigador novell en l'ús dels elements de descripció?
- És lícit guardar-se informació per publicar-la l'arxiver?
- Ha de renunciar l'arxiver al seu possible treball d'investigació en favor de l'historiador que se li avança?
- Pot, l'arxiver, criticar els treballs publicats per estudiosos?

6. *Drets d'autor.*

- Cal protegir els drets intel·lectuals dels autors de treballs de descripció inèdits?
- Ha d'ésser obligatori deixar testimoni escrit dels treballs efectuats en el tractament i conservació dels fons?
- S'han de respectar els drets intel·lectuals dels autors d'instruments de descripció que serveixen de base a instruments posteriors?
- Ha d'ésser obligatori que consti el nom de l'autor i coautors en treballs de descripció publicats per l'Administració?

7. *Tracte amb els col·legues*

- Es pot competir entre col·legues per a l'obtenció d'un fons?
- Es poden criticar públicament treballs publicats per altres col·legues?
- L'arxiver experimentat està obligat a ajudar els joves que comencen?
- Per no malmetre el prestigi professional, quina via cal seguir quan cal formular crítiques a un col·lega per la seva conducta o per falta de rigor en el treball?
- Tenim el deure de defensar els companys perjudicats a causa de defensar els principis ètics?
- Cal col·laborar amb altres professionals, gestors igualment del patrimoni, per a una major difusió i protecció d'aquest patrimoni?
- Ha d'ésser, l'AAC, qui denunciï el mal estat d'un fons o la pèrdua d'un arxiu per desídia de l'Administració?
- Ha d'intervenir, l'AAC, com a representant del col·lectiu, quan un fons està en perill de dispersar-se, de perdre's o de desmembrar-se?

RESUMEN

La ponencia describe las actividades de la Comisión de Deontología de l'AAC, centradas en el estudio del Código Internacional y la elaboración de un código deontológico catalán. La autora reflexiona también sobre el objetivo de un código de estas características y concluye su exposición formulando una serie de dilemas éticos a los que se enfrentan los archiveros en el ejercicio de su profesión.

RÉSUMÉ

L'exposé décrit les activités de la Commission de Déontologie de l'AAC, centrés sur l'étude du Code International et l'élaboration d'un code de déontologie catalan. L'auteur réfléchit également à l'objectif d'un code de telles caractéristiques et conclut son exposé en formulant une série de dilemmes moraux qui se posent aux archivistes dans l'exercice de leur profession.

SUMMARY

The article describes the activities of the CAA Ethics Committee which focus on the study of the international code of ethics and developing a Catalan code of ethics. The author also considers the purpose of a code of this kind and concludes by listing a series of the ethical dilemma faced by archivists in the course of their work.